

T'at'ú Yúnádhë Náraídá há Yatié hólǫ sí

**Canada bets'ı Nuclear Waste
t'at'ú bék'óní há ʔedı́rı
bëgháyaǫtı sí ʔedı́rı ʔerıhtl'ıs
k'ı yası beghá yatié sí núhébá**

K'ani yuni taghe nenge hüdher, rediri Nuclear Waste Management Organization dene yatié rá dé dolyé sí, ridiná kóné tthé hólé hots'j t'á bék'oghjdhér sí t'at'ú bék'óní há nüt'á ní rediri (NWMO) hulyé k'í, Canada nask'adhé dene hél dayatí há núnj'á ní t'á't'ú rediri rasié nuclear waste bék'óní há. Kú nuni t'atthé rasié k'énidél rá, dene yets'edaréni há, hotié t'at'ú bék'óní há nezy tth'í dánídhén hú, nih há tth'í nezy chú t'á tsambá bēghā bék'ódhí há nezy dánídhén ní, rá núnj hādánídhén hú redyhyun náraídá hó'á rediri ghā.

Canada nask'adhe hots'j dene dórádí nóhëts'j nih ghā, redyhy dene nih k'é narádé k'í hotié nih hësóródí hódórel'j yúnádhë dene gódhe hóbásí. Kú rediri nih k'é rasié bék'óní dé bet'á nih k'é rasié hësdólé ch'á tth'í hats'édí sí, nih hohá t'at'ú sughúa hats'édí sí. Reyí chú rasié gódhé tth'í k'énáts'édé dé hotié tth'í bóghédí tth'í yëdórél'j sí. Kú NWMO yēghā t'ádá njdhén sí, hórēlyu yatié nih bānē hots'j békórel'j t'āghé hú, yatié k'éneft'é nuhëts'j dánídhén sí, rediri rasié Nuclear Waste súghúa bék'óní xá.

NWMO hādánídhén hú Canada rediri rasié Nuclear Waste k'ónj hādé nuyághe t'ók'é bék'ónj há nüt'á dé rësqt'éhilé sí. Kú rediri waste k'í t'ók'é bék'óní há hotié sēhujá chú t'ók'é t'á tthé nezy yághé dé, rediri nuclear waste k'í naídá háhilé sí. Dene tth'í yëts'idhile tth'í hó'j'j háhilé chú hókëtt'á tth'í bóghédí hasj. Nuni hādánídhén hú, t'at'ú boghédí há yatié tth'í bék'á dézā sí. Kú t'á dene bēngē k'é rediri rasié Nuclear Waste bek'ónj há hódórel'j dé, horēlyu dene reyér hōnarē hots'j yēnerēni hjtdy nuyé njlyé há. Hotié bóghédí há t'at'ú halyé há, ts'éthjyé tth'í rá halyé chú hórēlyu dene nálé tth'í dézā, kú t'óhó rasié nailná ts'ën tth'ú dene dágharē tth'í dézā. Kú nuni hadánídhén hú Adaptive Phased Management dene hotié yēghā t'ádánídhén tth'é bēghā húttth'ér hjtdy naídá hasj rediri rasié k'í.

The Challenge of Nuclear Waste t'á't'ú rediri rasié bék'ónj há, t'á rá bēghā lá nēchá há

Ku redyhy holā nenge Canada nask'adhé dene ridiná kōn hólé k'é rarát'j sí, nuclear power reactors hulyé. T'ók'é bet'áhót'j dé, Ontario, Quebec chú New Brunswick nare. Kú t'á bēghódhér sí fuel bundleles hulyé sí, tsātsāné beyé ridiná kōn tthé hujj sí – kú reyí rasié k'í 36,000 metric tonnes hájtdáth sí rediri uranium k'í – kú rediri t'ánétt'í k'í raly yunádhé 40 nenge dé rā'ly rj'āghé bek'é dálttth'í hasj horēlyu rediri 22 reactors hēt'el dé. Kú t'ohó rediri tsātsāné beyé ridiná kōn tthé hujj narílyá dé, bēt'orēzā hilé sí, bēkōné tth'í natsér rá dene ch'ásj bék'ónj hō'ā bórētní rá. Kú rediri rasié bēkōnē tth'í natsérhilé hijá dé betsj'āné ghódhér sí, naídés'j'ne natsér sí betsj'. Thá hots'ën rediri rasié borētní hásj.

Canada k'í tthēne nuclear yúnádhé dé bēhel tth'í rasié nórelttth'él há lá, t'at'ú bóghédí há yatié horēgódhē hólé hijá dé, t'á yati hólj sí yúnádhē thá

hots'ën bēgháladá hohá, rasié hórētní chú dene yëts'jdhile nádé tth'í ha dué hú hórēlyú bēghā yati dé thá hála, reyí chú dene k'ēnelt'é hots'ën tth'í bēbá nunt'á hó'ā rediri basí. Rá rediri rasié yunádhé t'áníthá k'ójghilé sí bóghédí há – dene chú bóghédí há. Rá redyhy dézā t'at'ú dēk'ēt'ír há. Kú t'á yatié hólj sí tth'í rediri nuclear waste hógghédí hóbásí. Canada k'í rediri nuclear power rāt'j há hile sí, rediri nuclear waste t'á bēt'orēzāhilé k'í bék'óní hó'ā dene ch'ásí, rā'ly beháya'j'í tth'í dézā. Reyí rá Níhts'ën k'óldé yatié nēdhe thētsj ní Law hulye t'á bet'á sēhó'ā ha rediri rasié bék'óní hóbásí, kú NWMO tth'í bēt'á nunt'á ní. T'á yatié nēdhē k'í. Nuclear Fuel Waste Act (NFWA) hulyé sí, dene řā hēl hotié bēghā ya'j'í sí.

Canadians t'á't'ú beyatié hózétth'ā dézā

Kú nuni t'á yati kóril'j'j k'í rediri ghare ní – t'á bet'á nánótá yati thíltj ní hórēlyú rasié net'j dézā dene hēl.

Canadians t'adánidhen k'í, redírí t'á bet'á rasíe k'énats'é hóbasí hotié dēgharē bēghā rasí k'óǵa hǵǵdǵ bēk'énats'é dēzǵ dánídhēn sí. Kulí, kot'í rasíe hóbasí nanóhótá rá hí dēne há yatíe hołé ha dué sí, bet'órēzǵ kulí. Rasíe nadáneta dēne scientist dólyé k'í, rasínódhí hobasí hadáyałtı bá hóǵa kulí dēne yēghā t'adánídhēn sí ghā dayalı há hóǵahíle. Canada nask'adhé dēne redírí basí t'adánídhēn sí beyatíe hesudí tth'í dēzǵ bet'á ǵǵǵghē yatíe hółé háde recommendation hulyé k'í.

Nuní nuhēyatíe hoǵǵ k'í dēne ǵǵ hēl behayaghǵtı rá yatı thıltsǵ sí. T'á horēlyǵ bek'e nadáthít'ēth k'í nuhēyatı k'í bēyatíe rá hóǵǵ sí redírı ǵerıht'ıs k'í. Nahıyé rasíe t'á nuhēbá hórená k'í dēne Canada hóts'ǵ t'ǵt'ú nanédé k'í hot'íe bēkadánıtá nı, dēnedēdǵǵné tth'í bóhēl díłtth'í ní, ǵeyı chú yúnadhé t'ahóǵa ghónı sí há dēne ǵǵ ǵesórádı bēyatíe k'é tth'í dēzǵ.

Ǵēlá yatíe narēłtth'él ǵant'é sí. Nake yatíe nuhēnalé bórúł'ǵ ní: **t'ǵt'ú redírı bēghaládá sí bet'á ǵēsóhúné ha dué sí** - dēne, haıyóǵǵá chú nıh k'é, ǵeyı chú **horēlyǵ rasíe ēłk'ésǵ háłdhēn hóǵa** - ǵēdǵhǵn chú yúnádhé hóbası.

Ǵedírı rasíe t'á yatíe nēdhe harájá k'í nuhēbá bórúł'ǵ ní. Kú ǵeyı dóhódı sí:

- Ǵēdǵhǵn dēne t'ǵ redírı ǵat'é rasíe k'ēnarádé k'í hotíe yúnádhé há sēnǵnǵǵá dēzǵ, - redírı rasíe hółé há k'í kúđǵané bónıdhı hóǵa kut'á nóđóǵǵǵıh há dué sí.
- Ǵedírı yatíe k'í, bēłǵghé núdhı ts'ēn tth'ú há yatíe hółé kulí yúnadhe dēne t'á yēghadalaná há nǵt'á tth'í hóǵa.
- Núhnı dēne dǵhǵn hots'ǵ chú yúnadhe dēne gódhé nuhēk'eredel, ǵedírı rasíe waste hóđóghēłnı há rası nódhı ch'á chu ǵaǵǵ yúnadhe bēghaladá há yatíe gódhé húlǵá dē.

Dēne ǵǵ tth'í ǵaradı redírı rasíe nēdhe ghā yatı ǵǵ dáthēłtsǵ ní. Dēne NWMO há ǵēghádalaná k'í Canada k'ēyaghé Nuclear power k'é dáhóǵa k'í ghā ǵesórádıhıle nı. Nunı hadánıdhēn hú yúnadhe dēne gódhē nuhek'ēredel k'í ǵēđǵnǵ yēghadalaná há bá nunıt'ǵ sí. Ǵēdǵhǵn dzǵne k'é tsǵatsǵne beyé ǵıđǵná

kǵn tthé hǵǵ hası t'anılthá bet'á ǵıđǵná kǵn hołé hots'ēn. Nunı t'á bēkadánıtá k'í yúnadhe hotíe bóghedı há yatı thıltsǵ hut'á.

Nuhēts'ǵ ǵerıht'ıs k'í bet'á ǵēłk'ēch'á yatíe beghare ǵēghalada há yatíe thıltsǵ nı Canada dué hutó bets'erıdhıle ní yúnadhe nuclear power t'áhot'ǵ há.

T'á nuhēbá yatíe hóǵa bēnet'ǵ

NFWA yatíe gharé horēlyǵ rasíe dánıǵǵıh ní, t'á bet'á dué nódhı ghónı chú t'ǵǵtı ghónı chu tághé redírı rasíe bēk'ónı há; nǵhıyádhé tthēnǵne k'é bēk'ónı Canadian Shield hulyé; nǵnlıyé hutó nǵyaghe chu; t'ok'é redírı nuclear power plant nare. Nunı ǵēǵ ǵēghadaladá k'í yunı 50 nēnǵ Canada chu nıh nare t'á yatíe kózēłǵıh k'í bēt'órēthıłdhér sí.

Ku t'á bēghare nuhēyatíe ǵēlá nıǵǵıh k'í Canadians dırı ghā doradı rá nuhēyatíe hıltsı sí redírı k'ı: ǵēłk'ésı hóǵa hu, dēne há horēłnı ch'á tth'ı hóghedı chú séhóǵa há bóghedı, dēne ch'ası tth'ı bēdǵǵǵa hóǵa, nıh hesdóté tth'ı hóǵahıle hu, tsǵamba tth'ı bēghā bek'ódhı sí tth'ı bóghedı hóǵa. Ǵaǵǵ tth'ı hú dēne redírı ǵant'é rasíe hóđóǵǵshıyǵ bet'orǵdhér sí. Nuhēyatíe redírı rasíe rá hóǵǵ nı horēlyǵ rasíe net'ǵ rá.

Ku nunı redírı danıdhēn sí, horēlyǵ yatíe nezǵ kulı ǵǵǵaghe yatíe hodátēdhe hajáhıle sí, horēlyǵ dēne t'adánıdhēn sí ghā.

T'ǵt'ú redírı nuclear waste bek'ónı ghā yatíe k'é dóhódı sí; kulı t'ok'é reactor hǵǵ naré bek'ónı hahıle sí tháhots'ēn. Ǵēłtsēle ts'ēn hadé. Kú t'ǵ dēne nuclear plants naré naradé tth'ı hadánıdhēn hú redírı nuclear fuel bek'óghıdhér k'ı ǵeyér nare bēk'ónıhıle ǵeyér hots'ǵ dǵlyé há yédórelǵıh sí. Ǵá NWMO hots'ǵ dēne hadánıdhēn hú dēne redírı hóbası yatíe k'ēnelt'é húlǵhıle dé hotíe borēłnı ch'á há besúdı hóǵa. Ku redírı yatı natsér sí t'ok'é waste bek'ónı há sughuá chú nıh hēsdóté ch'á ha. NWMO hadánıdhēn hú t'ok'é bek'ónı há sórt'é dé bórēłnıhıhıle sí ǵēłtsēle ts'ēn há, kulı yúnadhé há bēk'óǵa hıle sí.

Nǵyaghé bēk'ónı hadé ǵeyı yatı tthere sí, yunadhe thá hots'ēn hadé, nǵyaghe dé nezǵ sí, dēne ch'asǵ đǵnǵ há. Kulı dēne hadánıdhēn hú benaré rasíe naılná há horēnıhıle rá yazǵ dué ǵant'é danıdhēn sí. Ǵaǵǵ nadǵǵ hú ǵēłtsēle ts'ēn hadé tth'ı hotíe dēghare bēk'óǵhıle. Yunadhe tth'ı há k'ēnelt'e tth'ı yatíe nuhēts'ıhıle lá redírı rasíe t'ǵt'ú bek'ónı chú t'á nıłthá hotíe bēk'óǵa hıle sí redǵhǵn hołǵ ııııı nēnǵ há

ʔá. ʔá ʔedírí k'ësí halyá dé, yunádhe dëne yek'énaradé hadé bá horëná ghóní sí, t'ǵ'tú ʔedírí ʔasié bënëakóghódí há dé. Natsérhilé ʔá chú nárët'á há bórëníhilé ʔá dënë chú nih k'é ʔasié hujj naráttí ghóní technical basí chú t'ǵ'tú bóghëdí management hobasj. Kú ʔedírí yatié hotié net'j ʔá ʔaʔy ʔjʔaghé yatié gódhé nahóʔj sí t'ǵ'tú bet'á ʔëʔk'éch'á ʔasié hózëdzai há ʔëʔk'jní bek'é ʔëgháladá dëzǵ.

Adaptive Phased Management ʔëʔk'jní yatié gharé naraídá há

NWMO k'í ʔedírí yatié dáthëʔtsj sí bet'á ʔedírí lá hóʔé há – Adpative Phased Mangement hulyé. Kú ʔeyí náts'ën hot'sj bek'é nats'édé há. Kú beyatié t'á begháre hóʔé hadé díri k'é há:

- ʔjʔáre hónare ʔedírí ʔasié hórelyy bék'óní dëzǵ t'ók'é nih nëzy yé;
- T'ǵ'tú dëne nih hoʔé chú begharë ʔëghaladá yatié bësúhúdí hú;
- ʔëʔádyne ts'ën tth'í waste ʔëʔótsële ts'ën bék'óníhá tth'í nʔt'á hú;
- Hókëʔ'á hots'ën hotié boghëdí tth'í hoʔǵ;
- T'ohó losii ʔedírí waste nats'ilchú hadé, dëne há tth'í hoʔǵ dëzǵ; chú
- Horelyy dëne bënëalé bek'ënats'édé tth'í hoʔǵ.

Kú ʔedírí dëʔ'ís k'í t'ǵ'tú hók'ënats'é beghǵ sí.

ʔá ʔedírí gharë hóʔé hasj APM hulyé sj

<p>T'ǵ'tú bék'ënats'édé há</p>	<p>ʔá ʔedírí taghë ʔasié gharé t'ǵ'tú bék'ënats'édé há nʔnt'ǵ sí:</p> <ul style="list-style-type: none"> • T'átt'hé hadé phase 1: t'ók'é ʔjʔáre used fuel management k'é has nʔnt'á ha • T'á náts'ën nʔnt'á phase 2: t'ók'é t'á ʔjʔáre nʔlyá sí, dëne há nʔnt'á • T'á taghë ts'ën nʔnt'á phase 3: t'ók'é t'á tháhóts'ën bék'óní, bedarëʔj chu boghëdí <p>Tátthé net'j phase 1 (k'ásjñe 30 ñeñe hót's'ën hasj):</p> <p>T'ǵ'tú ʔedírí used fuel ʔjʔarí bék'óní há ʔedírí ʔasié k'é nódhé dëzǵ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • T'ók'é bék'óní há nuclear power hoʔǵ hónarë hotié bóghëdí chú bënëanóhotá . • ʔëyér honaré dëne naradé hël bëhayatí dëzǵ t'ǵ'tú t'ók'é bék'óní k'é hóʔé chu t'ók'é bek'óní dǵʔj chú t'a'hógharé ʔedírí ʔasié nuclearn waste bóghëdí há. • Kú t'ǵ nihst's'ën k'óldé t'a ʔedírí ʔasié hódóghëʔní hël tth'í hókëʔ'á hots'ën bël nayatí hóʔǵ, t'á ʔerihʔ'ís begharë bëghǵt'á há license selyë tthé ts'ën tth'ú bël sehúde hoʔǵ. • Kú t'ók'é nih ʔáhót'j há ʔedírí ʔasié bék'óní há dëne yëkádánëʔá há, tthé nëzy hú nʔhyaghë t'á ʔasié hórëʔní k'óní k'é há. • Kú ʔedírí ʔasié nuclear waste fuel t'ǵ'tú bóghëdí há yatie hórëgódhe kánótá hóʔǵ. • Kú t'á license ʔerihʔ'ís bet'á ʔëgháladá há bóníldhí tth'í hóʔǵ, ʔeyí ghare nih ʔahót'j nʔnt'á ts'ën tth'ú bëháyatí hoʔǵ, <i>Canadian Environmental Assessment Act</i> gharë. • Nih t'ók'é bë't'áhót'j há hotié benanótá dëzǵ sughuá sëhóʔǵ chú horëlyy ʔasié xa, nʔyaghë nʔdháhílé tth'í bék'óní há, nʔyaghé tth'é t'ǵnót'j tth'í dǵʔj há hú, t'ǵ'tú ʔedírí nuclear waste dzírëlyí dǵʔj reactor hujj hots'j. • Bet'ǵ ʔëghaladá há ʔerihʔ'ís hózekér hóʔǵ, nih sehúlyé há. • Kú t'á bëyé nuclear waste ghëlyël há tsǵtsǵnë tilí huto t'á bë't'áhót'j há ba sëhudé tth'í hóʔǵ. • License hózekér tth'í hoʔǵ t'ók'é nʔyaghë nih ʔahót'j há t'ók'é t'á ʔedírí ʔasié k'óní há. • Kú ʔedírí ʔasié ʔëjǵ bék'óní hutó nʔyaghe ts'ën bék'óní ʔëʔótsële hots'ën hutó central storage site hots'ën nʔlyé tth'ís há net'j hoʔǵ. • ʔá dëne hadánjdhën hú nʔyaghë bék'óní hadánjdhën dé, t'ók'é hóʔé há ʔerihʔ'ís license hóʔé tth'í hoʔǵ, begharë ʔasié bëgháladá há.
---------------------------------------	---

ʔá ʔediri gharë hólé hasj APM hulyé sj

T'ǵ't'ú bëk'enats' ëdé há

Nats'en hots'j yatié phase 2 (30 years hóts'sën hoʔá há)

Kú t'á hórelyu ʔëlá t'á ʔediri ʔasié bëk'óni sí hotié bënë't'j hasj ʔeyi hóghare tth'í ʔediri htoie nët'j há:

- Kú nýyaghé njdháhile shallow storage ʔediri waste bëk'ónj ha bëseyiyanjtí dé, horëlyu waste t'á bëk'ónj hóts'j ʔeyer hots'ën nlyé hasi, thá hots'ën bëk'óni há.
- Kú yati hólj dé nýyaghe njdháhile shallow storage bëk'ónjháhilé ts'ën yati hólj dé, t'ók'é reactor sights t'á bëk'ónj sí ʔeyer waste bëk'ónj hut'á hasj t'á ts'ën bá sehúdé hots'ën.
- Kú t'ók'é nýyaghé bá sëhújá ʔaʔu hoʔási benánóta' tth'í dëʔá t'áts'ën ʔediri waste bëk'óni há hotié sëhúzá hots'ën.
- Dëne ʔeyér honarë tth'í bëhël nadayati tth'í hoʔá ʔediri hobasí, nih net'j hú t'ǵ't'ú nadánëta hots'j yatié holj sí hóbasí, ʔeyi datëdhe tth'í hël nadayaʔti há t'ohó ʔediri ʔasié waste nýyëlyé sí hóhá.
- Kú t'ohó nýyaghé njdhá nýyëʔasi waste nlyé há begħa yati hijá dé, ʔaʔu dëne hël begħa nayati tth'í deʔá.
- Kú t'anadé t'á hot'j hobází chu t'ǵ't'ú ʔeyer sëhóʔá ha hotié dëgharë ʔerihʔ'is license bohëts'j hlydu naídá hasj t'ók'é ʔediri waste bëk'óni chú dzirëlyi há.

Kú t'á bëye dzirëlyi ha tsatsane tili hëgā ha tth'í bëháyati hoʔá; t'ók'é fuel ʔediri tsatsane tili yëlyé dālj há; ku t'á yé bëk'óni tth'í hëgā hoʔá; ʔeyi chú t'ǵ't'ú tsatsatili hots'j t'ók'é bëk'óni há tth'í sëhúdé hoʔá.

Tátaghë net'j phase 3 (k'ásjēņę 60 nęņę hoʔáʔj hasj):

Long-term containment t'ók'é t'á tháhots'ën bëk'óni há, kú dëne ts'jdhile chú ʔediri ghare há:

- Kú ʔediri used fuel nýyádhë njdháhile bëk'óni dé, nýyaghé hots'j hályé hú tsatsane tili natsér yé bëk'óni hoʔá.
- Kú reactor sights narë bëk'óni dé, ʔeyi used fuel k'í dlyé hóʔá t'ók'é ʔëlá bëk'óni ts'ën tsatsane tili yëlyé há.
- Kú ʔediri tsatsane tili k'í nýyaghë nídhá nýyë nlyé há, t'áníthá hóʔá hots'ën ʔeyer bëk'óni há.
- Kú t'á nýyaghe njdháhile bëk'ónj ghjlé k'é k'í nanëlyé há, bët'órëʔáhile ʔá.
- Nýyaghë t'ók'é t'a ʔediri ʔasi bëk'óni k'í hokët'á hots'ën bënënotá hoʔá, t'áhúʔá sí hobasí chú bets'j nats'ilchú ha hóʔéʔj dé hóhá.
- Dëne ʔeyer honarë hots'j bëhel nadayati tth'í hoʔá hókët'á hots'ën.
- Kú yunádhë dëne naradé k'í ʔëdly njdánídhën ʔá ʔediri ʔasié nýyë bëk'óni sí nanëlye hodórëʔj dé bá tth'í hoʔá hasj, yati hógódhë chú t'ǵ't'ú ʔediri waste k'óni has horëgódhe hlyʔá dé.

Kú t'ók'é used fuel containers tsatsane tili hëgā há nýt'á hoʔá; kú t'ók'é tsatsatili yëlyé dālj tth'í há horëlyu net'j hóʔá t'ók'é nýdaghë bëk'óni hots'j nýyaghe ts'ën nlyé há.

Kú t'á dëne bët'ësi ʔediri used fuel k'í ʔëdly bëts'ën húltá há ʔëłótsële ts'ën reactor sites k'é. NWMO k'í t'ohó bets'ën nýt'á há yëts'ën k'óldé hadé reactor sites hots'j t'ók'é thá hots'ën bëk'óni há njh k'é nlyá dé.

Implementation t'á't'ú bóníldhí há

ʔá ʔediri NWMO k'í t'á belá hade bêt'ésí horélyu ʔasíe hêt'él hasj. T'á ʔasíe hónèrédí k'í bènánóhotá k'í ghare t'á hóté hasí nezú há. ʔá nuní t'á yúnadhe há dánílʔjh k'í ʔeyí hógharè dène yènidárèní dé nòhèk'ódórèʔá há. Canada k'í t'á't'ú nih k'e ʔasíe hódóghètní k'í hotié yèghádalana hasí, hórélyu dèghare nét'j hjtdy yèts'èn náraídá sí. ʔá t'á hótíe k'èyaghé hadé NWMO horélyu t'á bèghare ʔèghalada hóʔá sí k'é ghèdél hasj, t'á't'ú licence chu ʔerih't'is t'á beghare k'é; nuhní t'á daíltí hódórl'jh k'í t'á nuhèbá njnt'á k'í ʔázi híltí há. Hotié dèghare t'á Canada k'èyaghe d'ot'è ʔasíe hóghèdí sí k'é hasí t'áhódí k'í ʔediri limarshí nèdhe gharè t'á't'ú ʔediri ʔasíe hóghèdí k'ésí.

Citizen engagement dène hël t'á't'ú begháladá há

T'á bègharè dène ts'èn yatí dèt'al há k'í hotie ʔèlk'èch'á dène hel bèghá bèhayatí há. Dène ʔèlk'èch'á ts'èn yèghá dánídhèn há bék'ódórl'jyá sí. ʔá ʔèjá t'á't'ú hóʔá k'í horélyu dène bèbá nunt'á hóʔá t'á't'ú ʔediri ʔasíe náídá ts'èn tth'ú.

NWMO horélyu t'á bèghare ʔèghaládá há k'èlnet'é hots'èn ʔerih't'is licence horéké hóʔá, t'ók'é nih ʔahót'j chú, yèghalaná há hú, chu t'á't'ú nuclear fuel waste facility nanélyé dajj há. T'oho naráídá ts'èn tth'ú dène ha nunt'á há yèghá ʔesóradí hódórl'jh dé.

Financing Tsamba t'á bèghare ʔèghaládá há

Tsambá k'èlnet'é hjdú ʔasíe nèzy hóté lá, ʔeyí ʔá ʔediri lá nèdhe k'í hónátthé ts'èn tth'ú bá k'èlnet'é tsamba théʔá dezá sí, kú ʔeyí ghare t'ághá ʔasí ʔá dué hájá dé bá sèhóʔá halá hónátthé ts'èn tth'ú. ʔá NWMO k'í hónátthé ts'èn tth'ú t'á ʔèlk'èch'á lá hujj sí hotie dègharè t'á tsamba k'ódhí hasí yèk'orélyá hóʔá.

NFWA k'í hónátthé t'á tsamba njnt'á sí yèháyaltí hasé Canada bets'j nuclear fuel waste hóghèlní há. K'ádanè \$770 million tsambá njnt'á sí. Kú ʔerih't'is nèdhe ghare ʔediri tsambá k'í t'áhá théʔá sí hut'á há bet'orèʔá hóʔá.

Choosing a location t'ók'é nih ʔahót'j há t'á't'ú bèhayatí há

ʔaʔy NWMO t'ók'é nih ʔahót'j há ʔesóradí hílé kulí, dène ʔá yèháda'tí híjá sí ʔèduhy, ʔeyí gharè t'ók'é nih ʔahót'j bèghá yatí ghóní. NWMO k'í hotié dène

t'á ʔediri nih bèt's'jdhile ʔahót'j há dorèl'jh dé dèghare bèghá nayatí hasj horélyu ʔeyer hónare.

ʔá ʔèlk'esj hadé, t'á provinces benenè k'èyaghe nuclear power k'ènat's'edé k'í tthé danj'jh hasj – Ontario, New Brunswick, Quebec chu Saskatchewan. Kú hónèzj provinces tth'í bènèñè nèt'j hódorèl'jh dé bá nunt'á tth'í hóʔá sí. NWMO tth'í Dènedé'jne t'á háral'á sí hèsóródí hasí, nih chu sólághè tsamba hóbasí.

Nuní hadánídhèn hú t'ók'é nih bèt'áhót'j ha yatí híjá dé horélyu dène hël bèhayatí hóʔá yèghá ʔesóradí hódórl'jh dé. ʔá horélyu dène ʔediri ts'jdhíle náradé dé bël nayatí hóʔá, bèyatíe hëlts'í horèl'jh dé bets'édí tth'í hóʔá.

Kú horélyu Canada nask'adhe hots'j nuclear waste kózèl'jh dé hórélyu ʔèl'èyé tthé dezá. Dène nalè hotié ts'èthjyè t'á't'ú háilyé hasí dène nuhèts'èdarèní hjdú náraídá hasj. ʔá ʔèduhy ts'èn t'á NWMO ʔeyí hóbasí t'á ʔasíe dáthèlt'sj k'í ʔediri sí, ʔerih't'is ʔá nuè bá hègá sí, nuclear waste management hots'j dène hël tth'í daíyaltí hú nih banè, ʔeyí chu t'á bègharè ʔediri ʔant'e ʔasíe hóghèdí sí bènèrídí híjá sí, nuhní hadánídhèn hú ʔediri tsátsane tili ghèlyel dé, bórèlní háhíle sí. T'á't'ú tulu ʔahót'j chu t'á bèschènè ʔahót'j, t'ók'é hú, bóghèdí hú horélyu t'á't'ú nódhí hasí bá soraíjá dánídhèn sí.

Addressing Social, Economic and Cultural Effects T'á't'ú dène ch'alané chú horélyu bèhónarè nèt'j há

Kú ʔediri ʔasíe náídá hadé dène há horélyu ʔeyer hónarè há nèzy láhót'j lá ʔèlk'èch'á ʔasíe há social, economic chú dène ch'alané hóbasí. ʔeyer hónarè t'á dène náradé sí tth'í yet'ódórèʔá ghóní sí. T'ók'é ʔídná k'ón k'é hoté gá tthé nét'j hasí. Horélyu dène ʔeyer hónare ʔèlk'esí haraldhèn hasí.

ʔá t'á't'ú ʔediri ʔasíe bèhayatí ts'èn tth'ú hotie bá sèhúde dezá horélyu dène há. Kú t'ághá hots'j dène hel ʔasíe nódhí há sèhúde ha horèná dé t'á't'ú bèhayatí ha ʔediri ʔasíe dánèl'jh tth'í hóʔá hotié bóhèhèl hónátthé nayatí tth'í hóʔá ʔediri yatí hobasí chu t'á tsamba k'óghjdhér sí há bets'édí tth'í hóʔá. Kú ʔasíe nódhí ch'a hotie hónatthe ba sèhujá tth'í dezá, t'á ʔasíe hègá t'á híle kulu t'á hóbèghare ʔasíe hóghèdí chu yatí dèt'al basí chu t'á ʔeyer hónarè ʔasíe hóghèdí t'á. Dène ʔeyí ʔant'é ʔasíe hadáyaltí hadé, beyatíe dáltí ha bèt's'edí tth'í hóʔá.

Research and Intellectual Capacity nanóhótá chú t'á t'ú dënení ha ʔasi hónëredí

ʔá ediri NWMO k'í t'á bëgháre ʔëghaladá k'l Adaptive Phased Management Approach APM hulye sɪ, hotie dëghare t'á ʔasié gódhe hulʔa dé bënerídí hasí kudānë. ʔeyi k'ësi hidël hadé horëlyu nòhënarë t'á ʔasié k'ënáts'ë k'í dëne dëgharë yëgha dánídhën dëzā.

The Recommendation t'á t'ú nódher walí yatı sɪ ʔediri k'í

Adaptive Phase Management k'í ghare nats'ídá ha, t'á ts'ëdí k'l hotie ʔasi hóghëdí nadā dé bek'esí nats'ídá. ʔá horëlyu t'á ts'ëthjyé ʔasi hóghëdí sɪ ghare dezā. Dëne t'a hodórëljh chú t'á ʔediri hóbasí ʔasié gódhe hulʔa sɪ tth'l basí gharë t'a nats'í dá há k'ójā sɪ. Nuhní hadánídhën hú APM k'l nuhëba natser sɪ begharë hotie ʔasié hóghëdí ʔediri nuclear waste t'á t'ú sughua bek'óní há t'ók'é bëk'óní sɪ, dirı yatı tth'l híłtsı sɪ.

- ʔa ʔëdyhu Canada nask'adhë narádé sɪ yóníłdhí há t'á t'ú ʔediri ʔidjná kɔn tthé bëk'óghjdhër k'óní há.
- ʔeyi dátëdhe tth'í yunadhë nët'j hadé, dëne t'á t'ú dáhólʔa hı ʔá bëghálada bënj hí há dué sɪ, hókëtt'á ts'ën ʔëdy nórëłtth'ël ʔá.
- Kú t'á bet'a sëhóʔa chu bóghëdí gharë ʔasié ghëtt'ël hasj.
- Kú bënësj t'á ʔasié hółé hadé ʔëłk'jnj t'á t'ú ʔasí ghëtt'ël k'í tth'í gharë dëzā ʔası naídá ts'ën tth'ú dëne nih hółé hadé, t'óho dëne hël ʔasié ʔëdy hajá dë hohá.
- ʔëdirı gharë dé hotié t'á t'ú tsamba k'ódhı bóghëdí halá, ʔeyı chu bet'ā ʔjʔaghe dëne hots'j yúnádhë dëne gódhë ʔëtk'erëdël bëł yatı dët'al há hórëná há híłé.
- Kú ʔediri t'á tth'í bet'a dëne hóʔazı yëgha hódórjshyā hórëljh halá, bet'a t'á horégódhë hulʔa sı k'é ʔası k'ënats'ëdé halá.

- Kú t'a bet'á ʔası hóghëdí sɪ ghā dëne yets'ën narats'er halá hóttthé hots'ën tth'ú bëghalada ts'ën.
- Kú t'á t'ú ʔediri ʔasié waste bëk'óní há t'ók'e chu t'á t'ú bëk'óní há hotié sórt'é hasj, ʔeyı chú ʔediri t'a used fuel t'óhó losıı dëne nayëłtsı hódórëljh dé bebá hóʔa halá t'á ts'ën t'áníłthá hoʔa ha bëdarëttj ts'ën tth'ú.
- Kú nuëhá hoʔa hókëtt'á hots'ën ʔediri bënëtt'j há t'ahā hots'j ʔasié k'ójāhíłé ʔá t'ók'é ʔediri ʔası k'óní gá ʔësónórëłtth'er huto dëne yëk'ënarádé hijá dé hóhá.
- Kú ʔediri ʔasié ghaládá k'í hotié t'á ʔëłtth'ı k'é hoʔa hası, dëne hël tth'í hókëtt'á behayatı hasj bek'ë názëtt'ëth ts'ën tth'ú, begħa háts'ítı hahíłé.

Kú ʔediri bek'jnj dët'ıs k'í NWMO t'a begharë yatı dët'al ha hut'a yatı holj sɪ nihst'ën k'ólde Canada hots'j. ʔeyı hógharë NWMO t'á t'ú yúnádhë ʔası naíłná há ba hoʔa t'á t'ú bëbá nunt'ā sɪ hógharë Canada k'ëyaghe ʔediri ʔasié hóghëdí ha.

Kú t'á tuluë k'é ghídël hódórıljh k'í, nuhní naraídá ts'ën tth'ú hotie k'ënëłt'e yatı hónëdhe gharë hulj hıłdú bëk'ënats'ëdé hasj. Nuclear Waste k'í t'á t'ú bëk'óní ha nunit'á k'í nuhëzı dzërë hódórıljhíłé. Kónódhı hadé, bët'sën naraídaháhíłé sɪ, yunadhë ts'ën nunt'á há kójá dé.

November, 2005

NWMO t'á dánídhën sɪ bēghā yatí sɪ ʔēdirí k'í

Nuhní hadánídhën hú yúnádhë t'á hóʔa hóbasí háde used nuclear fuel t'á t'ú hóghēdí ha ʔējā Canada nask'adhë dēne chu níh há hotié sēhóʔa gharē dēʔa – dēne chu níh ʔēsóné ch'á chu – dēne tth'í ʔētk'esj haraldhën yúnádhën gódhë ʔētk'erēdél dānlí há.

ʔá nuhní hadánídhën hú Canada hots'j níhts'ën k'óldé bets'ën ʔediri yatí hiltis sɪ ʔēdyhun Adaptive Phase Management hulyé, hotie nazídá ts'ën tth'ú dēgharē bēháyaghjítí deʔa ʔediri ʔasiē hēl:

- Horēlyy ʔediri ʔasiē t'á bēk'óní hasí ʔełá nōyaghē njdhá bēk'óní njndé nēzú há, t'ók'é tthé nēzú yaghé ts'ën crytalline tthé hutó Ordovician sedimentary tthé hulyé k'í Canada hots'j t'ók'é tthé nēnē k'eyaghe Shield hulyé.
- Kú t'á t'ú bēgháladá há nunt'á dé ts'ēthjyé halyé há, dēne hēl bēhayaghjítí t'āghe hjdú há, kú t'á yatí bēghare dēne yēnerēní tth'í gharē hásj.
- Ku ʔediri há tth'í nunt'á há ʔaʔy ʔá nuēhá hóʔa há nūyaghē njghá hilé ʔediri waste bēk'ónj há hótthé halyá dé ʔełótsēlē ts'ën, ʔeyer t'āghe dé húdher t'āghe dé nōyaghe njdhá nūyé njlyé há ʔeyer bēk'óní há.
- Hókētt'á hots'ën t'ók'é t'á ʔediri waste bek'óní sɪ bēk'ánótá hasj, yatí kózēljh há t'áhuʔa sɪ hobasí; ʔeyi chu
- ʔediri used fuel t'ahā dēne nadáyēłtsí hodóreljgh dé bá hoʔa halá ʔełótsēlē hots'ën, kú t'ohó yúnadhë dēne sēnēyjlé hodóreljgh dé ba hoʔa halá.

ʔá ʔediri Nuclear Waste Management Organization k'í ʔediri yatíē k'é ʔasi k'ēnarádé hodóreljgh sɪ, ʔeyer dé t'á yatí bēghāʔa *Nuclear Waste Fuel Act (NWFA)* 2002 k'é hasj, ʔeyi chu ʔediri k'e tth'í há:

- T'á bēgharē ʔasiē k'óní hóghēdí yatíē deʔa k'í k'é ghalaná há níh, dēnē hú horēlyy ʔasiē hēsdółé ch'á;
- Tsāmba tth'í k'ēlnelt'ē korēljgh há nuclear energy corporations hots'j (Ontario Power Generation Inc., Hydro-Quebec chu NB Power Nuclear) ʔeyi chu Atomic Energy Canada Limited hots'j, ʔá ʔeyi t'á bá nunt'ā gharē há *NWFA* bēbasj;
- T'á k'ēnelt'e yatíē kanetá há, t'ā haiyórljá nare ʔediri ʔasiē k'óní ha. Ku ʔeyi níh k'í hotié níh nezy hjdú net'j há dēne ch'asj chu dēne yets'j thídhele hórljgh tth'í ch'á hú, ku ʔeyi dátēdhē tth'í níh chu níh k'e ʔasi hujj sɪ há bóghēdí tth'í hoʔa ʔeyer honare;
- Ku t'ók'é t'á níh nēt'j hasí, provinces t'ók'é nuclear fuel cycle ʔahót'j sɪ k'eyaghē tth'e hultá hasj;
- Dēne t'ók'é bēnēnē ts'ën njdháhile ʔediri ʔasiē k'óní hadé behēl hókētt'á hots'ën bēts'ën yatí dēt'al hoʔa, t'á t'ú ʔasiē hóghaládá basí; ʔeyi chu
- Ku yatíē horēgódhē hulʔa dé, kudāne yek'enádhēr há t'á t'ú bēt'órljghēr walí sɪ há, Dēnedéłjghne t'á k'ódóreljgh sɪ tth'í bēyatíē hēsúdí tth'í hoʔa.

ʔá t'ā losii NWMO ts'ën yósti njdhen dé nueba hoʔasi sɪ, ʔeyi chu t'á nuēhets'j lmarshí ts'j ʔerihłt'is njljgh njdhen dé nēba hoʔa sɪ nūhēts'j website k'é www.nwmo.ca k'é. Marsí tchogh

Nóhēts'ën ʔerjht'is hórljgh dé ʔeʔa ts'ën hánulé:

Nuclear Waste Management Organization
49 Jackes Avenue
Toronto, Ontario
Canada M4T 1E2
Phone: 416.934.9814
Nanjhile: 1.866.249.6966